

**Справа «Найдьон проти України»
(“*Naydyon v. Ukraine*”)**

Реферативний переклад¹

У рішенні, ухваленому 14 жовтня 2010 року у справі «Найдьон проти України», Суд постановив, що:

- не було порушено ст. 34 Конвенції (індивідуальні заяви) у частині втручання судом у кореспонденцію п. Найдьона та стверджуваного ним залякування працівниками Донецького СІЗО в зв'язку з його зверненням до Суду;
- мало місце порушення ст. 34 Конвенції у частині відмови органів влади в наданні заявнику копій документів, необхідних для звернення його до Суду.

Оскільки заявник не звернувся із заявою про справедливую сатисфакцію, Суд не призначив йому будь-якого відшкодування.

Обставини справи

Заявник, Володимир Миколайович Найдьон, 1962 р. н., зараз відбуває покарання в Єнакіївській виправній колонії № 52 Донецької області (далі – Єнакіївська колонія).

23 листопада 1999 року заявник був заарештований за підозрою у крадіжці з проникненням у житло. Пан Найдьон стверджує, що після його затримання з 23 по 25 листопада 1999 року і наступних допитів він був підданий жорстокому поводженню, щоби примусити його визнати свою вину у вчиненні тяжких злочинів (вбивства та крадіжки з проникненням у житло). Заявник зазначав, що він отримав численні синці та поранення голови і тіла, перелом кількох ребер та зубів. Пану Найдьону не було надано медичну допомогу, а травми не були зафіксовані.

25 листопада 1999 року заявнику було призначено захисника за законом, який представляв його інтереси аж до повного закінчення провадження по справі. Того ж дня п. Найдьона було переведено до Маріупольського ізолятора тимчасового утримання (далі – Маріупольський ІТУ), а 29 листопада 1999 року – до Маріупольського слідчого ізолятора № 7 (далі – Маріупольський СІЗО).

Заявник стверджував, що він скаржився прокурорам на жорстоке поводження з ним, однак заступником прокурора Донецької області його скарга була визнана безпідставною. Це рішення п. Найдьон до суду не оскаржував.

Під час судового розгляду заявник продовжував скаржитися на жорстоке поводження з ним. Він також стверджував, що визнання ним своєї вини у вчиненні деяких злочинів було зроблене під впливом примусу. При цьому він посилався на рішення суду від 12 квітня 2000 року, яке, за його словами, знаходиться у матеріалах кримінальної справи.

¹ Повний текст рішення див. на сайті www.echr.coe.int

Донецький обласний суд не відреагував на скарги п. Найдьона, а Верховний суд України у своєму рішенні від 26 вересня 2002 року вирішив, що немає достатніх доказів для того, щоб вважати пояснення і зізнання заявника такими, які були отримані незаконно.

22 липня 2001 року заявника було переведено до Донецького слідчого ізолятора № 5 (далі – Донецький СІЗО), де він перебував до 10 липня 2004 року, після чого був направлений до Єнакіївської колонії, де зараз і перебуває. Протягом перебування у Донецькому СІЗО заявник отримував послуги стоматолога, йому була зроблена флюорографія, проведено два медичних огляди (у травні 2003 року та січні 2004 року).

Згідно із твердженнями п. Найдьона, умови тримання у Донецькому СІЗО були погані, їжа була неналежної якості; окрім цього у тому ж приміщенні утримувався душевно хворий чоловік.

31 травня 2000 року досудове слідство у кримінальній справі заявника було закінчено і справу передано на розгляд до Донецького обласного суду. Під час судового засідання п. Найдьон заявляв клопотання про виклик та допит кількох свідків, однак ці клопотання залишилися без відповіді.

19 липня 2001 року Донецький обласний суд як суд першої інстанції визнав заявника та трьох інших осіб винними у вчиненні злочинів, котрі мали місце у 1998-1999 роках, включаючи декілька кваліфікованих вбивств, крадіжку з проникненням у житло та статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості. Пана Найдьона було засуджено до довічного позбавлення волі з конфіскацією його майна. Рішення суду ґрунтувалося на: заявах, зроблених підсудними як під час судового розгляду, так і під час досудового слідства, в яких вони зізнавалися у вчиненні деяких злочинів, у яких вони обвинувачувалися; показах десяти потерпілих та свідків, допитаних у судовому засіданні; письмових показаннях шести інших потерпілих та свідків, отриманих на стадії досудового слідства; висновках п'ятнадцяти експертів.

Заявник та його захисник подали окремі касаційні скарги на це рішення. Захисник посилався на те, що суд першої інстанції неналежно оцінив докази та неправильно застосував матеріальне право, а заявник скаржився на те, що суд першої інстанції не допитав свідків, котрі повинні були свідчити на його користь, та експерта, на висновок якого ґрунтувалося визнання його винним у статевих зносинах з особою, яка не досягла статевої зрілості, у частині встановлення стану статевої зрілості потерпілої. Пан Найдьон також оскаржував, що суд в належний спосіб не відреагував на його скарги про тортури та жорстоке поводження з ним під час допитів та тримання його під вартою.

26 вересня 2002 року Верховний суд України частково змінив рішення суду попередньої інстанції від 19 липня 2001 року. Однак кримінально-правова кваліфікація та покарання щодо заявника

залишилися без змін. Верховний суд України вирішив, що рішення суду попередньої інстанції є обґрунтованим, а жодних порушень процесуального законодавства як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду справи не було допущено. 25 жовтня 2002 року п. Найдьон отримав це рішення.

У своїй заяві до Суду заявник скаржився на те, що працівники Донецького СІЗО часто не доставляли або затримували його кореспонденцію, що вони відмовили йому у наданні копій документів, необхідних для звернення до Суду (зокрема поданих заявником скарг і клопотань та відповідей суду), а також на те, що працівники СІЗО застосовували до нього психологічний тиск, аби він відмовився від звернення до Суду. Пан Найдьон стверджував, що у зв'язку зі зверненням до Суду його помістили до камери з особою, яка хворіла на відкриту форму туберкульозу.

Уряд України заперечив проти скарг заявника, подаючи витяг з реєстру вхідної та вихідної кореспонденції Донецького СІЗО, а також копію заяви п. Найдьона, адресовану Державному департаменту з питань виконання покарань, про те, що у нього немає жодних претензій до службовців Донецького СІЗО. Заявник стверджує, що зазначена заява була ним підписана під впливом примусу з боку заступника начальника Донецького СІЗО. Він також зазначав, що у липні 2004 року – безпосередньо перед переведенням його до Єнаківської колонії – один із працівників погрожував заподіяти йому шкоду, якщо він продовжуватиме скаржитися на працівників СІЗО.

На запит Суду про надання письмових документів, які б підтверджували, що заявник скаржився на жорстоке поводження з ним до органів влади та до суду, п. Найдьон, надіславши копію своєї касаційної скарги та клопотання про виклик свідків, зазначив, що національний суд відмовив йому у наданні копій решти документів, визнавши його звернення таким, яке не має достатньої законної підстави. Звернення до національного суду, який розглядав його справу в першій інстанції, про надання поданих у цей суд копій його скарг залишилися без відповіді.

13 червня 2007 року заявник втретє звернувся до апеляційного суду із заявою про надання копій документів, необхідних йому для звернення до Суду. 3 липня 2007 року він отримав відповідь від заступника голови Апеляційного суду Донецького області, в якій зазначалося, що його заяву відхилено у зв'язку з тим, що рішення у його справі є остаточним та набрало законної сили, і він має право на отримання копій виключно судових рішень у його кримінальній справі. Надсилати ж копії будь-яких інших документів з матеріалів кримінальної справи заявнику не дозволяється.

29 лютого 2008 року як відповідь на запит Суду від 26 листопада 2007 року Уряд подав усі документи та копії документів, котрі не вдалося отримати заявнику.

Зміст рішення Суду

Окрім порушення права на індивідуальні звернення, заявник скаржився також на те, що у період між 23 та 25 листопада 1999 року він був підданий тортурам працівниками міліції, а під час перебування у Донецькому СІЗО отримував їжу поганої якості, йому не було забезпечене належне медичне обслуговування. Більше того, він утримувався разом із душевно хворою особою. При цьому п. Найдьон посилався на ст. 3 Конвенції.

Заявник також скаржився на порушення ч. 1 та п. “d” ч. 3 ст. 6 Конвенції, оскільки основні докази у його справі були отримані незаконно, зокрема шляхом жорстокого з ним поводження та тортур.

Посилаючись на ст. 7 Конвенції, п. Найдьон скаржився на те, що його було засуджено до довічного позбавлення волі, хоча в 1999 році, коли він вчинив ці злочини, закон не передбачав такого покарання.

Він також стверджував про порушення ст. 15 Конвенції, однак без жодного ширшого обґрунтування.

Щодо скарги про застосування тортур Суд зазначив, що заявником (так само як у справі «Яковенко проти України») не були використані усі способи захисту на національному рівні.

Суд також визнав неприйнятними скарги заявника на неналежні умови його тримання у Донецькому СІЗО, оскільки він кілька разів отримував медичну допомогу, про яку просив, а скарги на якість харчування мали загальний характер. Той же факт, що в будинку перебувала душевно хвора особа, не має значення для справи.

Суд зауважив, що скарги п. Найдьона про порушення ч. 1 та п. “d” ч. 3 ст. 6 Конвенції також є безпідставними, оскільки заявник не зміг довести, що зізнання у вчиненні злочинів, які ставилися йому у вину, були отримані під впливом примусу. Суд зазначив, що національні суди належно оцінили та відреагували на заяви, зроблені на захист заявника, їхні рішення ґрунтувалися на достатній кількості усних та письмових доказів.

Безпідставною була визнана також скарга про порушення ст. 7 Конвенції, оскільки покарання у вигляді довічного позбавлення волі, замінило більш тяжке покарання – смертну кару, яка раніше була передбачена за злочини, котрі вчинив заявник.

Скарги на підставі ст. 13 та 15 були відхилені Судом.

Посилаючись на ст. 10 Конвенції, п. Найдьон заявляв, що працівники Донецького СІЗО шляхом відмови або затримки у надсиланні листів перешкоджали йому в здійсненні листування зі Судом. Заявник також скаржився, уже без посилення на конкретну статтю Конвенції, що

працівники Донецького СІЗО погрожували йому у зв'язку зі зверненням до Суду.

Суд зазначив, що немає доказів того, що керівництво СІЗО затримувало чи не надсилало листи заявника. Також немає безпосередніх доказів того, що мали місце погрози, скеровані на те, щоби заявник не міг звернутися до Суду. Він – окрім окремих винятків, про котрі мова буде пізніше, – мав можливість подати заяву та безперешкодно здійснювати листування із Судом. У зв'язку з наведеним, Суд вирішив, що у цій частині скарги ст. 34 Конвенції не була порушена.

Пан Найдьон скаржився, що відмова державних органів у наданні йому копій документів, необхідних для обґрунтування його звернення до Суду, є порушенням його права на індивідуальне звернення, яке передбачене ст. 34 Конвенції. Натомість Уряд звинуватив заявника у тому, що це він не зміг зібрати належні документи, оскільки під час розгляду та розслідування його справи він мав повний доступ до всіх її матеріалів.

Суд зазначив, що ст. 34 Конвенції накладає на держави-учасниці обов'язок не перешкоджати здійсненню права на індивідуальне звернення, зокрема, відповідно до цієї норми, заявник чи потенційний заявник повинен мати можливість вільно листуватися зі Судом без жодного тиску з боку органів державної влади з приводу відмови від неї чи зміни її змісту.

Стаття 34 Конвенції, спрямована на захист особи від свавілля державних органів та їх посадових осіб. Відповідно до цієї статті держави-учасниці, окрім обов'язку не перешкоджати у здійсненні права, зобов'язані сприяти правильному та ефективному розгляду справ Судом, наприклад, надавати заявникам копії документів, необхідних для належного розгляду їх звернень, зокрема у тих випадках, коли сам заявник не може отримати ці документи.

Суд зважив ситуацію, в якій перебував заявник на момент звернення до Суду. Кримінальне розслідування у його справі було завершено, матеріали кримінальної справи знаходилися у суді. Будучи ув'язненим, заявник не мав змоги самотійно переглянути матеріали справи. Він не підтримував контактів з родичами та мав лише обмежений контакт із зовнішнім світом. Майно заявника за рішенням суду було skonфісковане, законних джерел доходів у нього не було, у зв'язку з чим він не міг найняти адвоката, оскільки національне законодавство у цій ситуації не передбачає права на безоплатну правову допомогу. Тому щодо укомплектування свого звернення до Суду п. Найдьон повністю залежав від органів влади.

Держава свого обов'язку не виконала, а це призвело до того, що заявник не зміг належним чином виконати запит Суду від 7 липня 2006 року, зокрема надати копії документів, які стосуються заявлених

п. Найдьоном порушень норм Конвенції. Тому Суд і попросив Уряд зробити це замість заявника.

Суд зазначив, що причиною того, чому державні органи відмовили заявнику у наданні копій відповідних документів, було те, що відповідно до українського законодавства на них не було покладено такого обов'язку. Суд зауважив, що у національному законодавстві України є низка норм, які передбачають доступ до публічної інформації, якою володіють органи влади, включаючи матеріали судових справ. Однак в аналізованій справі Суд не може категорично стверджувати, що ці норми можуть бути підставою для запиту отримання копій документів з матеріалів справи заявника.

Тому Суд вважає, що за вказаних обставин справи органи державної влади не забезпечили заявнику можливість отримати копії документів, необхідних для обґрунтування його звернення до Суду, внаслідок чого й відбулося невинуватене втручання у його право на індивідуальне звернення.

У зв'язку з вищенаведеним Суд вирішив, що у цій частині скарги заявника мало місце порушення ст. 34 Конвенції, яке полягало у відмові надати заявнику копії документів, необхідних для його звернення до Суду.